

НЕМАЊА РАЈАК

ПОРИВ КАМЕНА

Босо, модро, наго тело, сломљених ножних прстију, попуцалих ноктију, крваво, измрцварено и, до костију, изгребано, остављено, мртво, на упеклом камену, воденастих плавих очију из којих је последња суза истекла када је бачено на крш – заударало је, ужегло, на јари гранулог сунца.

На хоризонту, обасјаном прекрасним сунчевим зрацима, видела се група одрпаних војника како задовољених порива, полако, нестаје. Последњи белег постојања био је смрад, трулежом захваћеног, меса.

„Девет глава курва да је имала, ниједну сачувала не би” – рече Марко, најмлађи међу њима, жељан свих светских пожуда и таштина. Гробар пре рата, као и добар део његове фамилије, одрастао међу мртвима, напуштених душа, у блатњавој раци, гладан свега, а посебно живота.

„Ако, ако. Ал’ пусти сад њу, остаде на камену. Нек је он узме. Дај да се ми докопамо наше шуме. Хајка на нас траје, а овај голи камен нам главе сачувати неће” – одговори, очигледно најстарији, задргнути брадоња, имена Дражен, бистрог погледа, подбулог лица, тамних подочњака, надувен сав од ракијештине и крметине којом се, као да су дошла судња времена, грозничаво сластио – пљачкајући и палећи села која су мислила да је рат готов.

Поред њих двојице, групу, која је све више убрзавала корак осврћући се преко знојавих леђа, чинила су још двојица: Дамир и Лука. Дамир, коју годину старији од Марка, сиротињско дете рано покопаних родитеља, дресирано, током туђинског одрастања, на болну послушност иза које се крила изједајућа огорченост и свети бес. Таква покорност научила га је како да се, што дуже, задржи у нечијем дому, неважно са каквом се неправдом суочавао, а ћутња и потврдно климање главом да буде, ако ништа друго, прихваћен.

Лука, с друге стране, волео је, више него ишта, гвоздену власт. Урођено закржљао, ниског раста и кратких ногу, у народу који се дичи висином, био је, дуго, препуштен горкој судбини исмевања и подсмеха. Поред недостатка висине, његову ситну, ружну главу морила је и ћосавост. Да је, по цену живота, морао да пусти бркове и браду, то не би, никако, могао. Али оно што природа одузме, мора некако и да врати; он у свем том понижењу дизао се у висине зверском суровошћу. Његова оштра чакија, којој је у самачким ноћима тепао, толико пута употребљена, успављивала је, попут најлепше успаванке, оне немилосрдно заклане.

У смирају Великог рата, њих четворица, свесни да овако на отвореном, на каменој пучини, неће моћи још дуго, пожурише према шуми која их је чувала током година ратне кланице.

Они, отуђеници, дезертери, из некада сукобљених војски, хитали су, незграпно, преко камења – тражећи, заједно, утеху над узалудношћу света у свим својим гресима.

Шума, као и свака планинска, дубока, мрачна, спокојна, дочекала их је, после два дана мукотрпног хода, попут древног паганског светилишта, с уздахом туге – јер места за њиховог распетог Бога, између силних зелених крошњи, није било.

„У’вати ме језа сваки пут кад улазимо у шуму” – изговори најезено Дражен.

„Због чега? Знаш да смо на сигурном” – чудећи се рече Марко.

„Колико још дуго? Није ова шума на крају света. Схватиће, ако већ нису, где се кријемо. Мало нас је остало, а рат је, као што и сам знаш, завршен” – настави Дражен.

„Преживећемо” – одговори Марко, убеђен у то.

„Нисмо ми слузаве јегуље па да се измигољимо кад год затраба. Кол’ко нам је хране остало?” – упита Дражен.

„Биће за овај месец” – одговори несигурно Марко, ходајући уз Дражена.

„Мало. Треба онда опет у харач ићи, а поредак се враћа. Војске има свуд. Није требало тол’ко ждрат” – пребацивао је Дражен, колико себи, толико и другима.

„Касна памет. Сви смо у свему претеривали. Погледај око себе. Ово је земља звери. Нема овде светаца, само меса за нечију гозбу. Нашу или њихову. До сада је то требало да вам буде јасно. Могли сте остати у својим тамнозеленим и плавим униформама, па да се ломатате по прљавим гудурама и блатњавим степама. Брже вас не би било. Већ вас видим жуте и барутом опаљене како тонете у земљу. Побегли сте од тог усуда. Ви сте за живот. Тако сте изабрали. Ево вам га. Пожурите сад. Има још да се хода” – убаци

се, а потом нареди, Лука, убрзаног корака, уморан од приче која му је кварила расположење.

„Ја сам побего од рата, а и даље убијам, кријем се и чекам да дође ред на мене” – настави Дражен, не обазирајући се на наређивачки тон у гласу.

„Побегао си од рата руља где се безглаво гине. Имаш другачији рат, а поред тога и, ако ништа друго, мир, онакав какав је сада једино могућ – мир трбуха и порива” – додаде Лука.

„Пожуримо. Треба ући дубље у шуму” – настави Дражен своје и убрза корак.

„Чекајте људи, само да мокрим. Притерало ме” – добаци Марко, хитајући према првом дрвету.

„Ајде, брзо.” – изнервирано испљуну Лука.

Успорили су да сачекају Марка.

„Ух, изгледа да се прехладих. Све ме пецка доле” – гласно изјави Марко, приликом завршене радње.

„Ајде, ајде, проћи ће. Има довољно ракије за све бољке” – добаци му, с осмехом, Дражен, започевши поново ход.

Наставише, уморним корацима утвара, ходати према скровишту у утроби шуме. Газили су власи траве испод које гамижу нечастиви црви, осећајући, потајно, да их иза крви и камена чека злосутна судбина.

Њихово уточиште, комад земље између дрвећа, налазило се дубље у шуми, али не предубоко због звери којима је, заправо, шума и припадала. Када стигоше, дочека их пар давно зарђалих војних конзерви, прљаве деке, остале од почетка рата, неколико комада дрва, искомаданих пре последње отимачине, и стари ручни сат који су заборавили да понесу са собом. Први пут од када је скинут са беживотне руке неког, гранатом обезглављеног, швапског војника.

„Ето нас, на сигурном. Иако, и даље тврдим, требало је да се, ономад, вратимо по сат” – рече Марко.

„Доста више са сатом. Све време ти о сату. Јебо те он. Мој сат, који сам ја скинуо оном кукавцу без главе. Држ’ га сад и не пуштај. Колико си само кукао. Ни метар даље без њега нећу, кука он. Сат нам доноси срећу. Само сат и ништа друго. Будала. Ми себи крчимо пут, ми! Не тај бедни сат. Питам те ја ко је опљачкао оне чобане? Ми! Сатрао оне трговце? Ми! Попалио она села кад нису хтели да плате глобу? Ми! Ко ти је нашао девојку? Обезбедио храну и пиће? Ми или сат? Боље да си њу понео овде. Јебо те сат. Узео бих њу, онако мртву, у сваком моменту, пре него тај твој пишљиви, срећни, сат. Не постоји срећа, дечко, само моћ и наслада. Ваљда те је овај рат научио нечему” – бесно одбруси Лука Марку,

све време, инстинктивно, хватајући се за милу и успављујућу чакију.

Дражен, видевши голи страх у Марковим очима, умеша се смирујућим тоном:

„Ајте мало мира. Живи смо. Сат је ту. Успели смо се шуме докопати. Уживајте сада. Вид’ћемо шта ће бит’ за коју недељу.”

„Добро, добро, де, у праву си. И ја се запалих” – изговори одсутно Лука, спустивши шаку са чакије.

„А ја се изгледа, као и Марко, прехладих. И мене нешто све пече” – напослетку проговори Дамир, провиривши иза дрвета.

„Лечићемо се ракијом. Дај да нешто поједемо и попијемо” – радосно одговори Дражен, не обраћајући заиста пажњу на оно што је Дамир рекао.

Пар сати после, када је, храном и пићем, немир отеран, почеше, сваки испод свог дрвета, прибрани, надугачко разговарати.

„Не знам шта бих реко за даље. Војска се, очигледно, враћа. Народ полако почиње да нас препознаје. Нисмо више пука лица у гомили. Ратови су завршени. Не може се више на овај начин пљачкати у миру. Треба размислит да л’ је дошло време које смо сви, кад-тад, знали да неминовно долази” – започео Дражен озбиљан разговор.

„Време чега?” – упита збуњено Марко.

„Мој Марко, зар си ти мислио да ћемо овако довека? Зар се може овако читавог живота? Разлаз Марко. Сваки на своју страну. О томе говорим.”

„Где бисмо ишли?”

„Ти би могао да одеш кући.”

„Кући? Они знају шта сам починио, куд сам побегао. Куну ме и мрзе, а ја их презирем. Гробове више копати нећу.”

„Онда остају градови. Тамо нам, једино, могу лица поново постати безлична. Тамо ћемо нестати.”

„Какав разлаз. Ми одређујемо да ли ће бити мира или не. Ловићемо још, живети и частити се. Не бој се Марко. Тек смо почели. Нисмо им свима довољно утерали страх у кости. Ал’ биће времена и за то” – укључи се у разговор Лука, пун коначних решења.

„Нисмо, а и нећемо. Нема нас овде двеста. Уваг’ће нас следећи пут кад се спустимо до првог села” – супротстави се Дражен, очигледно изнервиран.

„Шта ти мислиш Дамире? Гукни и ти нешто?” – окрене се Марко Дамиру.

„Разлаз не звучи као лоша идеја” – рече он, ухвативши се, несвесно, за међуножје, истовремено направивши болну гримасу.

„Ти, Марко? Шта мислиш о овоме реченом?” – упита Дражен.

„Никад нисам био у граду, а волео бих. Баш бих волео. Желим да видим све те људе на једном месту, да осетим живот, опипам раскош, пробам накинђурене жене свих боја и пијем вино сваки дан.”

„Град ти је гробница жеља. А ти од гробова, колико чујем, бежиш. Тамо си, на калдрми, нико и ништа, веруј ми. Карте су у градовима одавно подељене – и ти си, као и сви ми, на дну. Нема тамо живота, раскоши, лепоте, доброг вина; чека те ропски рад, прљава руља, сиромашно преживљавање, сифилистичне жене без зуба и смрдљива брља коју пијеш јер не можеш више да гледаш свет око себе. Овде нам је место. Овде смо богови. Никада нећемо бити моћнији” – прекиде га Лука, обесмисливши маштање.

„Моћ нам се убрзано круни. Зар не видиш?” – убаци се Дражен.

„Видим твој страх и ништа више. Овде никад није било војске. Кад не буду могли да нас нађу, отићи ће и препустити плен нама да се частимо.”

„Пре ћемо се црвима почастит ако, опет, кренемо на села” – злонамерно примети Дражен.

„Ти баш ’оћеш да бежиш! Можда, пре него што донесеш крајњу одлуку, да поразговараш са мојом чакијом?” – Лука, осетивши се немоћан, запрети.

„Можда чакија ’оће са метком да се изљуби?” – узврати хладнокрвно Дражен, спреман на све.

Нелагодна тишина завлада, а Лука је, по обичају, први наруши.

„Добар си. Пази само да не претераш. Одморићемо се пар дана, па ћемо о овоме, наново, разговарати. Одо’ да пишам” – и тиме се разговор заврши.

Вративши се, Лука бесно изусти:

„Мајку му јебем и мене пече. Да није нека зараза.”

„Само још мене да у’вати, па да је, званично, прогласимо тако” – додаде с осмехом Дражен, ухвативши се за флашу ракије.

Дан-два после, ухваћен је и он, Дражен, у исту мрежу упорног пецкања уда којим се недавно, након толико времена, послужио у другачије сврхе – оне намењене насилном задовољству.

Дани су се, током коначне спознаје о општој зарази, нарочито отегли. Наишло је неиздрживо време тихог преиспитивања и отровне чамотиње. Мало су причали и много спавали. Сваком зором стање је било све горе. Пецкање се претворило у ватрену грозницу, а све што је могло „тамо доле” да отекне, набубрило је; гној, бео и слузав, пунио им је гаће, подсећајући их на учињено дело извршено у јурњави за страстима овог света. Њих четворица, лежећи сваки испод свог дрвета, ретко се померајући, углавном ћутљиви и преки, били су гоњени истом оном мучитељском силом

иза које се поганост крије – људском жељом. Грех и казна су свима у ноћима, када сан није долазио, падали на памет.

У једном од таквих немирних магновења омамљена четворка, затечена крвавим сутоном, осећала је да ноћ неће донети ништа добро. Како је мрак падао и почињао да се хвата око високог дрвећа, спуштајући се полако, до њих, ка убогој земљи, Дражен, тежак сам себи, мрзовољан, лежао је и, оборене главе, расејано мрвио парче хлеба пред собом.

„Крепаћемо сви од овог, људи моји” – изусти, напокон, он, обративши се погледом Марку.

„Има, ваљда, неког лека за ово?” – скоро цивилећи изговори Марко.

„У шуми нема, мој Марко.”

„Бар да нам је до неког села да одемо” – настави Марко.

„Где сад кад хајка траје? Премало времена смо у шуми” – одговори Дражен.

„Знам, ал’ ово се издржати не може. Горим свуда. Не могу да спавам, једва једем, ракија не помаже. Дође ми да га одсечем” – избезумљено рече Марко.

„Јес, па да искрвариш” – додаде Дражен.

„Шта нам је чинити?” – убаци се погубљено Дамир.

„Неко ће морати у извидницу” – рече Лука.

„Ја ћу. Не могу више лежати. Полудећу од бола. Идем да видим шта се дешава” – пријави се Марко.

„Добро, де, и то смо решили. Смркава се полако. Истражи шуму колико можеш, па пожури назад. Ако нема никог, да онда, што пре, испланирамо како ћемо ударити на најближе село и узети све што нам треба за лечење” – закључи Лука.

„Одо” – рече Марко, а затим болно устаде и стави, за сваки случај, ручни сат у џеп, запутивши се путем којим су, пре седам дана, дошли.

Лука, злопамтило, после Марковог одласка, гоњен слепим пецкавим гневом према Дражену, који му се, ето, пред свима супротставио пре који дан, одлучи да тера до краја. Подиже се, мучне гримасе, у седећи положај, осетивши се вишим, и отпоче разговор са Драженом, инстинктивно занемаривши за све невидљивог Дамира.

„Знам ја шта сви мислите, ал’ нико о томе не сме да проговори.”

„О чему говориш?”

„О нашој зарази.”

„Што с њом?”

„Шта што? Па како то да је баш сви имамо.”

„Пуст’ сад.”

„Шта пусти? Она курветина нам пренела.”

„Немој о томе. Навући ћеш нам неку несрећу на врат.”

„Гору од ове. Тешко. Заразила нас гадура, буди сигуран у то. Сам ђаво нам ју је послао у руке.”

„Ко ће то знат?”

„Ја! Одједанпут се појавила усред ноћи, гола, прљава, блудна, спремна да посеје патњу својом људождерском утробом.”

„Могли смо је пустити” – неочекивано се убаци Дамир.

„Па што ниси, праведниче? Кидао си је исто као и остали. Не би од ње остала каша меса да ниси.”

„Има ту истине. Она је почетак казне” – пророчки, за себе, изусти Дражен, одлутавши у мислима.

„И почетак и крај” – изговори дрско Лука.

„Ко ће то знати. Омча се стеже. Нисмо знали кад да станемо. Ех, да сам бар у свом селу... да се ко чо’ек исповедим и покајем у цркви” – настави Дражен, сав замишљен.

„Немој сад да у веру бежиш.”

„Не бежим, ’оћу да се покајем. Потребно ми је.”

Ако толко, одједанпут, прижељкујеш покајање, што си онда палио и убијао где год смо упадали? Сви се тресете од моје чаквије, а руке су вам, једнако, кржаве. Не би вам ките толко гореле, праведници моји.”

„Ја своје зло хоћу да избацим, сатрем, искореним, да ми се смучи ко ’рана од које се преждеравам” – бесно одбруси Дражен.

„Нешто ти не иде. Нит храну одбацујеш, нит крв с руку сапираш.”

„Држ’ се ти себе и својих руку” – устаде Дражен и запути се, изнервиран, ка дубокој шуми, што даље од Луке.

„Где ћеш?”

„У пизду материну.”

„Пази само да те нешто тамо не поједе, покајниче!”

Незадовољан Драженовим одласком, Лука се, наизглед, ућути и умири, док је, заправо, напет, више него ишта, ишчекивао нову искру запаљења.

За то време, четврти члан дружине, Марко, по договору, приближавао се ивици шуме, размишљајући о рату, борбама, мртвим војницима, попаљеним селима, крепалој стоци, избеглим људима, откинутим удовима, дрхтавим вапајима и истребљењу. Смрт га је пратила од рођења, знао је то, од прве раке коју је отац ископао на дан када је он дошао на свет, не дозвољавајући му да окуси оно што је током свог постојања једино истински желео – сам живот.

Иза сваког његовог чина стајала је верна смрт. Побегло је од куће у рат. На првом момчењу, у војсци, убио је човека који га је

исмејао, дезертиравши потом. Једина девојка која беше његова, раширених ногу, растргнута знојавим телима, остављена је мртва на камену. Судбина, рођена заједно са човеком, за њега, била је смрт. Она му је одредила правац којим је он, хтео – не хтео, ходио – до последњег даха.

Безглаво ходајући, извади сат, онако, из навике – и уочи да је стао. Не базирујући се око себе, сасвим сигуран да у шуми нема никог осим њих, живуљки и звери, застао је да га навије.

Закупљен сатом, престао је да обраћа пажњу на звукове око себе и прекасно чуо пуцкање грања испод нечије чизме. Подигавши главу, уочи војничку дружину зашлу у шуму да их тражи. Имали су јасна наређења – пуцај без упозорења.

Тако је и било. Две пушке су опалиле, а он је успео само сат ка крвницима да упери. Разорених груди пао је на свежу земљу, не стигавши да се докопа толико жељеног похотног живота у граду. Гушећи се у сопственој крви, замислио је бескрајну божју земљу, у црнилу мрака, по којој горе бројне ватрене ломаче, велеградови, у којима се слободно човек раставља са душом, сладећи се развратним телима до изнемоглости.

Пре него што су пушке опалиле, Лука је, стрпљиво, у тишини, чекао повратак Драженов, прижељкујући наставак обрачуна.

Дамир, недодирнут њиховим сукобом, размишљао је о узроку свог болног јада. Те вечери он је био тај који ју је први приметио. Била је ведра и звездана ноћ, а они, скривени, спремали су се да упадну у последње село пре бега у шуму. Доста су у том походу пљачкали, али, ето, халапљиви, желели су још једном да ударе пре повлачења у шуму.

Мирис лета дражио им је ноздрве док су чекали да се погасе све ватре како би их изненадили у прелепој ноћи. Пажња дружине била је усмерена ка кућама у чијим двориштима се пламен могао још видети, а гласови чути.

Дамир, коме су очи почеле полако да се склапају од свежег ваздуха, престаде да обраћа пажњу на заводљиве игре пламених буктиња и поче да звера околу како би остао будан. У том труду примети бео лик како излази из прозора једне куће испред које се ватра давно угасила. Отворивши широко очи, збуњен, у недоумици између сна и јаве, усредредио се на особу која је, панично, бежала. Како је приказа постајала све видљивија, трчећи према њима, он увиде да је у питању жена, штавише, гола жена. Њена нагота га је избезумила. Свест да је само он у овом тренутку види, изазвала је, у њему, неописиво дивљење. Ту чудну страст, пожду, протумачио је, на трен, као љубав. Измештен у другачији свет, у моменту луд, био је сам и она му је трчала у загрљај. Напокон

га је неко видео, само њега и никог више, и ко зна, можда би у неком другом свету заиста било тако, ал' у овом, окрутном и бездушном, није.

Лука, склонивши поглед са осветљених кућа, запазио је, прво, Дамиров поглед, а потом њу – нагу и босу.

Шчепали су је, немо, душмански, да би, убрзо, одустали од напада на село и повукли се, задовољни уловом, ка каменом кршу. Није врштала, нити се бранила. Једноставно се препустила стихији порива. Дрпали су је, заражени беснилом похоте, по целом телу.

Дамир се, једини, држао по страни, посматрајући, немо и покорно, како јој теку сузе низ земљом упрљане образе. Помирена са оним што долази, навикнута на гњечење меса, чекала је, чинило се Дамиру, спас јутра. Праскозорје, ипак, није отерало њих, утваре мрака, већ им је пружио више светла да боље виде и опипају шта су уловили. Осећао се, поред њих уздигнутих, изгубљен, мален и бедан; ништа није смео да учини, а могао их је све, тако лако, побити с леђа. Његово лице, измождено и самртнички бледо, обасјано јутарњим сјајем, изгледало је још блеђе и безнадежније у тренутку када се Лука, спуштених панталона, скидао са ње, остављајући, иза себе, на њеном телу, кржаве бразде изоране његовим прљавим, попуцалим ноктима.

Пасје угризе оставио је Марко, гладан свега, а Дражен се задовољио, само, бацањем своје телесине на њу, после чега су јој леђа остала одрана камењем.

Напослетку оста он, Дамир, завезаног језика и стегнуте вилице, да почини, послушно, све исто као и они. Неспособан за побуну, навикао да повлађује и самом ђаволу, ухватио ју је за израђаване ноге и, уз опште одушевљење остатка дружине, зајахао. Сав таложени гнев вечног ћутања и климања главом на њој је сатро. Радио је све што и они, само монструозније и крволочније. Презир што му се фантазија урушила искалио је на њеном беспомоћном телу.

После свега, Лука јој је, када су са ње свукли Дамира, готово из милости, пресудио каменом.

Пун беса због поново проживљеног сећања, седео је и ћутао, чекајући реч да га покрене. Враћен у садашњост, после одређеног времена, чу како му се Лука, после дуже ћутње, обраћа.

„Нема овог, можда га је стварно нешто појело.”

„Нема ни Марка.”

„Рано је за њега, чек полако.”

„Не знам баш.”

„Можемо ми и без Марка. Довољан си ми ти. Кад се сетим како си насрнуо на ону несрећницу, ниси ти нимало наиван. Знаш шта хоћеш. Био си, од нас свију, најгрђи. Сатра је живу.”

„Па шта?“

„Ништа, ништа. Видим да ћемо ти и ја право харати овуда годинама. Ти ћеш бити мој целат. Клаћеш све што ти кажем. Имаш сасвим довољно мрака у себи.“

Прекинутог тока мисли, изнервиран, помраченог ума, луд од гнојавог уда, први пут откако зна за себе, плану – и одлучи да истера реч и судбину до крви.

„Пре ћу с ђаволом коло заиграти, него с тобом, кепецом, било шта више радити.“

„Шта си реко?!“

„То што си чуо.“

„У очи ме гледај несрећо погана и извини се, иначе ће чакија да ради!“

„У те свињеће очи нећу да гледам. Ти си ми је отео. Она је била моја!“

„Ко бре?! Она, бедница. Шта говориш? После тебе сам морао каменом да је дотучем. Раставио си је с душом.“

„Била је моја, и ишла је к мени. Твој поглед ју је открио и пресудио јој. Ти си је убио.“

„Ти си луд, будало! Извини се сместа, иначе добићеш чакију.“

„Прцољку одвратни, ево ти метак!“

У том трену, када су се и један и други спремали да ударе, зачу се пушкарање.

Два пуцња.

Лука, огољен својом маленошћу, цео живот посветивши паљењу и рушењу свега што стоји више и усправније од њега, сабио је чакију, у тој пометњи, Дамиру у стомак. Реакција је, на чудо и једног и другог, дошла одмах. Дамир, ослобођен терета покорности, олако је извадио свој пиштољ, несвесно га прислонивши Луки на врат и, док је овај покушавао да истргне чакију из меса како би га наставио бости, опалио.

Лука, разнет, пустио је чакију и пао на земљу – са које се више дићи неће. Држао је шакама врат и гушио се у локви крви. Дамир, поставши свестан учињеног дела, побегао је, посрћући, дубље у шуму, не окренувши се.

За то време, Дражен, спуштених панталона, згрчен у чучњу, чувши силне пуцње, не знајући одакле долазе, похита, навлачећи чакшире, назад ка дружини.

Имао је шта и да види. Лука, сав у крви, борио се из све снаге за сваки удисај, а Дамира нигде није било. Мислећи да је све метке Дамир сасуо у Луку, одлучи да остане и испрати саборца на онај свет. Држао је, заједно са пребледелим живим мртвацом, његов врат, чекајући да овај издахне.

У општем хаосу и прекиду навикнуте стварности, Дражен није приметио долазак војске привучене потоњим пуцњем. Окружен с леђа, уочио је како се Лукино чело смркло, а затим цело лице замрачило, гледајући у нешто иза њега. Лукин злослутан поглед као да је, на трен, изнедрио злокобан смешак, због чега се Дражен стресао, окренувши се. Суочен са усудом, покушао је речима да измени судбу, али његове муцајуће и испрекидане реченице нико није могао да разуме. Заћутавши, изданог говора, примио је олово у себе, поставши коначно свестан сопствене безначајности.

Лука, остављен на земљи, пре него што је добио метак, испраћен је речима:

„Види ову шумску наказу, кржљавца, колко је мали. Гади ми се. Убиј то, па да закопамо.”

Тад пушка опали и даде му зверски крај.

Оста Дамир – негде дубоко шуми, запаљене утробе. Мучен неподношљивом жеђу, низао је тешке речи, причајући најбоље и најјасније сам са собом. Незауостављива бујица речи правила му је друштво у гробној самоћи приликом преласка на онај свет. Војска га никад није пронашла, а он је умро онако како је и живео – неприметно.

Дуго година после, дрвосече, крчећи шуму, пронашли су распаднуту ратну униформу и кости, покопавши остатке на том месту. Остаде им у сећању та униформа коју су и они носили у доба Великог рата, па, да се не огреше, подигоше, на ободу шуме, украшени камени белег, крајпуташ, обележивши тиме смрт незнаног јунака, нагађајући, онако између себе, каква је велика дела такав делија починио.